

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.4.35>

MIĘDZYNARODOWE STANDARDY REALIZACJI PRAWA DO OPIEKI ZDROWOTNEJ W ZAKŁADACH KARNYCH A REALIA UKRAIŃSKIE

Yuliia Levytska

*aspirantka Katedry Kryminologii i Prawa Karno-Wykonawczego
Narodowego Uniwersytetu Prawniczego imienia Jarosława Mądrego (Charków, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-2297-3124
e-mail: yu.a.levytska@nlu.edu.ua*

Adnotacja. W artykule przedstawiono ogólną charakterystykę międzynarodowych standardów dotyczących zapewnienia prawa skazanych do ochrony zdrowia i opieki medycznej. Przeanalizowano raporty komisarza Rady Najwyższej Ukrainy w sprawie praw człowieka w ciągu ostatnich 5 lat i stwierdzono istotne braki w dziedzinie medycyny zakładów karnych. Wyniki sugerują, że międzynarodowe standardy kompleksowo chronią prawo skazanych do ochrony zdrowia. Normy prawa międzynarodowego rozwijają się szybciej niż prawo krajowe, tym samym stanowią wzór dla innych krajów. Ustalono, że więźniowie cierpią z powodu niewłaściwego traktowania i nie mają możliwości uzyskania odpowiedniej opieki medycznej. Ukraina w latach swojej niezależności stopniowo dąży do harmonizacji krajowego prawa karnego wykonawczego z międzynarodowymi normami prawnymi, ale pozostaje wiele nierozwiązanych kwestii w zakresie opieki zdrowotnej skazanych.

Słowa kluczowe: prawa skazanych, normy międzynarodowe, służba zdrowia, opieka medyczna, zakłady karne.

INTERNATIONAL STANDARDS FOR THE REALIZATION OF THE RIGHT TO HEALTHCARE IN PLACES OF IMPRISONMENT AND UKRAINIAN REALITIES

Yuliia Levytska

*Postgraduate Student at the Department of Criminology and Criminal Enforcement Law
Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-2297-3124
e-mail: yu.a.levytska@nlu.edu.ua*

Abstract. The article provides a general description of international standards for ensuring the right of convicts to health care and medical assistance. The reports of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights during last 5 years are analysed and significant shortcomings in the medical sphere of penitentiary institutions are identified. It is proved that the comparative-historical approach demonstrates the stages of adaptation of Ukrainian legislation to international standards. The results show that international standards fully protect the rights of convicts to medical care. International soft law is evolving faster than national laws, thus serving as a model for other countries' legislation. Detainees are found to be ill-treated and unable to receive proper medical care. During the years of independence, Ukraine has gradually harmonized national criminal executive legislation with international law, but several unresolved issues still exist in the sphere of medical care for convicted persons.

Key words: rights of convicts, international standards, health care, medical care, penitentiary institutions.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Юлія Левицька

*аспірантка кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-2297-3124
e-mail: yu.a.levytska@nlu.edu.ua*

Анотація. У статті подано загальну характеристику міжнародних стандартів, що стосуються забезпечення права засуджених на охорону здоров'я та медичну допомогу. Проаналізовано доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за останні 5 років та виявлено суттєві недоліки у сфері медицини установ виконання покарань. Отримані результати свідчать про те, що міжнародні стандарти всебічно захищають право засуджених на охорону здоров'я. Норми міжнародного права розвиваються швидше за національне законодавство, тим самим виступають взірцем для права інших країн. Встановлено, що ув'язнені страждають від неналежного поводження та не мають можливості отримувати адекватну медичну допомогу. Україна за роки своєї незалежності поступово йде до гармонізації національного кримінально-виконавчого законодавства з міжнародно-правовими нормами, проте залишається ряд невирішених питань у сфері медичного забезпечення засуджених.

Ключові слова: права засуджених, міжнародні стандарти, охорона здоров'я, медична допомога, установи виконання покарань.

Вступ. Ув'язнені не позбавлені своїх законних прав, але часто зустрічаються з їх порушеннями. Право на охорону здоров'я та медичну допомогу є вітальним правом, адже воно безпосередньо пов'язане з правом на гідне життя. В Україні активно ведеться робота з вдосконалення нормативно-правового регулювання пенітенціарної системи з максимальною адаптацією до норм міжнародного права в контексті захисту прав засуджених. Натомість практика свідчить, що наявна система виконання покарань не повною мірою відповідає міжнародним стандартам, а тому актуальним є аналіз міжнародних нормативно-правових актів щодо права засуджених на охорону здоров'я та їх порівняння з національним законодавством і реальним станом речей в установах виконання покарань.

Дослідженням питання відповідності національного законодавства нормам міжнародного права в контексті права засуджених на охорону здоров'я займалися такі вчені, як: К.А. Автухов, І.Г. Богатирьов, А.П. Гель, О.М. Джужа, О.Г. Колб, О.С. Коробка, О.В. Краснокутський, О.В. Лисодед, М.В. Романов, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець та ін., натомість це питання потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає в аналізі міжнародних стандартів та національного законодавства України в контексті охорони здоров'я засуджених, а також у порівнянні з практикою забезпечення права засуджених на медичну допомогу, що містяться у доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Основна частина. Концепція реформування пенітенціарної системи України від 2017 року передбачає реформування медичної служби пенітенціарних закладів з метою належного надання медичної допомоги ув'язненим. Умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту, потребують приведення у відповідність з європейськими стандартами (Розпорядження КМУ від 13.09.2017 № 654-р). Починаючи з 2012 р., із часу запровадження дії національного превентивного механізму, розпочався етап детальної перевірки чинного законодавства й аналіз реальної ситуації в установах виконання покарань щодо відповідності міжнародним стандартам.

Міжнародна спільнота активно досліджує тему прав засуджених і розробляє правила, яких необхідно прагнути у діяльності установ виконання покарань кожної країни. Першим міжнародним документом, що захищає права кожного, є Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю 10 грудня 1948 року. Декларація визнає гідність властивістю всіх членів людської сім'ї та проголошує всіх людей рівними у своїй гідності та правах. Декларація закріплює, що ніхто не може зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання, а також визнає, що кожна людина має право на соціальне забезпечення за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва (ст. 1, 3, 5 Загальна декларація прав людини, 1948). Хоча Загальна декларація прав людини не є юридично обов'язковою, вона значно вплинула на більшість національних конституцій. Так, в Конституції України зазначені норми імplementовані у статті 3 та 28 та втілюються у законах та підзаконних актах.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята 4 листопада 1950 року, також містить норми щодо зобов'язання поважати права людини та заборони катування, втім є обов'язковою для країн, що її ратифікували. Практика Європейського суду з прав людини, зокрема у своєму рішенні у справі «Кудла проти Польщі», визнає ненадання медичної допомоги засудженим порушенням статті 3 Конвенції та встановлює, що держава повинна забезпечити належну охорону здоров'я та благополуччя засуджених шляхом забезпечення їм необхідної медичної допомоги (п.94 Рішення ЄСПЛ від 26.10.2000 № 30210/96). Практика ЄСПЛ свідчить, що засуджені користуються можливістю звернення до Суду з метою захисту своїх прав.

До міжнародно-правових актів, які стосуються недопущення катувань та жорстокого поводження і покарання також, відносять Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання та Європейську конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Як зазначає О.В. Краснокутський, основною тезою щодо медичного забезпечення в міжнародній практиці є твердження про те, що невідповідний рівень медичного обслуговування може швидко призвести до ситуацій, які підпадають під визначення нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (Краснокутський, 2019: 165). У той час як національне законодавство неодноразово наголошує про неможливість застосування нелюдського поводження із засудженими, у доповідях Уповноваженого ВРУ з прав людини протягом останніх років фіксується випадки застосування до засуджених психічного та фізичного насилля з боку представників адміністрації або окремих категорій в'язнів і нелюдське або грубе ставлення до засуджених та ув'язнених з боку окремих працівників установ (Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 2017: 35).

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ратифікований Україною від 19 жовтня 1973 року, забезпечує права людини, забороняючи дискримінацію, а також закріплює неможливість катування чи жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання, зокрема у вигляді медичних чи наукових дослідів. Однією з особливостей Пакту є те, що він містить норму щодо засуджених, яка проголошує їхнє право на гуманне поводження і поважання гідності (ст. 2, 7, 10 Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966).

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, ратифікований 19 жовтня 1973 року, визнає право кожного на достатній життєвий рівень для нього та його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя, найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я. Держави-учасниці мають вживати заходів для запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними, створення умов, які б забезпечували всім медичну

допомогу і медичний догляд у разі хвороби (ст. 11, 12 Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966).

Люблінська хартія з реформування охорони здоров'я, яка закріплює принцип, що охорона здоров'я має насамперед сприяти поліпшенню здоров'я та якості життя людей (The Ljubljana Charter on Reforming Health Care, 1996). Між тим монітори Національного превентивного механізму фіксують непоодинокі випадки жорстокого поводження із засудженими, що призводять до страждань, незрошених переломів кісток кінцівок та інших тілесних ушкоджень. Неодноразово від в'язнів надходили скарги на наявність у жилих приміщеннях (камерах) клопів, тарганів, мишей, пацюків, а також відсутність необхідних миючих засобів. Неякісні продукти харчування призводять до порушень роботи шлунково-кишкового тракту засуджених, що беззаперечно не може сприяти поліпшенню стану здоров'я, як це закріплюють норми міжнародного права (Доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини, 2017: 48).

Важливим міжнародним стандартом у сфері діяльності лікарів є Принципи медичної етики Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1982 року, що окремо регулюють діяльність працівників охорони здоров'я, які забезпечують медичне обслуговування ув'язнених або затриманих осіб. Принципи закріплюють обов'язок лікарів охороняти фізичне і психічне здоров'я засуджених і забезпечувати лікування захворювань такої ж якості і рівня, яке забезпечується особам, які не є ув'язненими або затриманими. До порушення медичної етики відноситься посвідчення того, що стан здоров'я засуджених дозволяє застосування покарання, яке може справити негативний вплив на їх фізичний або психічний здоров'я і яке не узгоджується з відповідними міжнародними документами (Принципи медичної етики Генеральної Асамблеї ООН, 1982). Стосовно психічного здоров'я засуджених необхідно згадати Європейську декларацію по охороні психічного здоров'я, яка регулює питання персоналу та пропонує систему охорони психічного здоров'я. До речі, моніторинг місць несвободи в Україні виявив, що засуджені не отримують консультацій психіатрів, оскільки штат лікарів неуконфліктований таким спеціалістом (Доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини, 2017: 53).

Наступним кроком проаналізуємо регіональні міжнародно-правові стандарти прав пацієнтів, зокрема Декларацію про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі, яка звертає увагу на те, що кожен має право отримувати таку медичну допомогу, яка відповідає потребам, включаючи профілактичну допомогу та заходи, спрямовані на зміцнення здоров'я. Пацієнти мають право на гідне лікування у зв'язку з їх діагнозом, відповідно до їх культури та цінностей. Важливим є пункт щодо права пацієнтів на полегшення своїх страждань, гуманну термінову допомогу та гідну смерть. Необхідно звернути увагу на те, що цим стандартом передбачено право не бути повідомленим щодо свого стану здоров'я за письмовою згодою. (Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі, 1994).

Європейська хартія прав пацієнтів проголошує необхідність гарантування регулярних медичних процедур для різних груп населення, схильних до ризику. Законодавство України відносить осіб, які утримуються або звільнились з установ виконання покарань до осіб, віднесених до груп підвищеного ризику, зокрема щодо можливості захворювання на туберкульоз (п.9 Перелік осіб, віднесених до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз, 2014). Серед нових стандартів Хартія закріплює право на повагу до часу пацієнта. Кожна людина має право на необхідне лікування протягом швидкого і заздалегідь встановленого періоду часу. Це право діє на кожній стадії лікування. Медичні служби зобов'язані встановлювати терміни очікування, протягом яких повинні надаватися деякі послуги на основі конкретних стандартів і в залежності від ступеня терміновості справи. Лікарі повинні приділяти достатньо часу своїм пацієнтам, в тому числі час, що приділяється наданню інформації.

В умовах технологічного прогресу необхідно зазначити право на доступ до інноваційних процедур, включаючи діагностичні процедури, відповідно до міжнародних стандартів і незалежно від економічних або фінансових міркувань (п. 10). На підставі наведених даних у щорічних доповідях Уповноваженого ВРУ з прав людини, в установах виконання покарань України були виявлені непрацюючі апарати для дослідження стану здоров'я засуджених, тому застосування інноваційних технологій для лікування не є можливим.

Хартія також закріплює право на індивідуалізоване лікування, що означає здійснення якомога більш індивідуалізованих діагностичних або терапевтичних програм. Із цією метою служби охорони здоров'я повинні гарантувати гнучкі програми, в максимально можливій мірі орієнтовані на забезпечення того, щоб критерії економічної стійкості не превальювали над правом на охорону здоров'я (п. 1, 10, 12 Європейська хартія прав пацієнтів, 2002). Незважаючи на те, що Хартія не є обов'язковою для України, гармонізація національного законодавства є пріоритетом для розвитку пенітенціарної системи України.

Європейська соціальна хартія закріплює, що з метою забезпечення здійснення права на охорону здоров'я необхідно вживати таких заходів, як усунення причини слабкого здоров'я та забезпечення діяльності консультативно-просвітницьких служб. Із метою забезпечення права на соціальну та медичну допомогу кожна людина може отримувати у відповідних державних чи приватних службах такі поради та персональну допомогу, які можуть бути необхідними для запобігання виникненню особистого або сімейного нужденного становища, для його подолання чи полегшення (ст. 11, 13 Європейська соціальна хартія, 1996).

Вищезазначені міжнародно-правові акти, хоча здебільшого не мають застережень щодо засуджених, втім стосуються всіх людей без винятку, а тому норми щодо охорони здоров'я та медичної допомоги мають бути відображені в національному пенітенціарному законодавстві. Так, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», у своїй преамбулі закріплює що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я (Основи законодавства про охорону здоров'я, 1992).

Кримінально-виконавчий кодекс та підзаконні нормативно-правові акти щодо утримання засуджених відображають положення Конституції України та законодавства про охорону здоров'я, закріплюючи право на вільний вибір лікаря, регулярний медичний огляд, отримання медикаментів, особливо на лікування соціально-небезпечних та соціально-значущих хвороб тощо. З іншого боку, монітори національного превентивного механізму продовжують фіксувати значні порушення права засуджених на медичну допомогу.

Нарешті розглянемо основні міжнародні принципи та стандарти щодо охорони здоров'я безпосередньо засуджених. Перш за все, звернемося до Мінімальних стандартних правил поводження із в'язнями, впровадження яких у пенітенціарні та виправні установи, а також використання їх у розробці національного законодавства є рекомендацією Генеральної Асамблеї ООН. Окрім загальних норм щодо необхідності дотримання санітарних вимог чистоти в УВП, слід детальніше зупинитися на стандартах щодо медичного обслуговування, а саме наявності принаймні одного кваліфікованого психіатра та зубного лікаря (п. 22 Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, 1955). За даними моніторів установ виконання покарань, засуджені не завжди мають можливість звернутися за медичною допомогою до цих спеціалістів. Правила також містять рекомендацію повідомляти родичів та близьких осіб щодо хвороби засуджених, а також можливість користуватися всіма видами допомоги. Окремо звернено увагу, що персонал установи має бути добросовісним, гуманним та компетентним і проходити курси для працівників щодо цих правил.

Із набуттям чинності Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» (Розпорядження Кабінету Міністрів України, 2017) засудженим забезпечується паліативна допомога, медична реабілітація, превентивна медицина та цілодобове чергування лікаря. Не дивлячись на те, що координація діяльності закладів охорони здоров'я пенітенціарної системи після створення ЦОЗ ДКВС України все одно спрямовується і координується Міністерством юстиції України (Автухов, Корнієнко, 2018: 56), створення такої системи організації медичної допомоги є результатом наближення національного законодавства до міжнародних норм. Відповідно до результатів дослідження Л.В. Львовчкіна більшість міжнародних норм реалізується на практиці в установах виконання покарань, утім процес входження України до різних структур міжнародної спільноти потребує подальшої імплементації відповідних положень міжнародних актів (Львовчкін, 2002: 14).

Європейські пенітенціарні правила (далі ЄПП), прийняті Комітетом Міністрів 11 січня 2006 року, встановлюють правила, рекомендовані для застосування у пенітенціарній законотворчій діяльності, політиці та практиці. Правила наголошують на тому, що засуджені зберігають усі права, яких вони не були законно позбавлені за рішенням суду, а якість їхнього утримання не може виправдовуватись нестачею ресурсів (Європейські пенітенціарні правила). Як зазначає О.В. Лисосед, Комітет Ради Європи лише рекомендує урядам держав-учасниць керуватися даними принципами, тому міжнародні стандарти мають знайти своє відповідне закріплення в національному кримінально-виконавчому законодавстві, аби дійсно стати «дороговказом» для установ виконання покарань (Лисосед, 2015: 65).

ЄПП закріплюють право засуджених на доступ до медичних послуг, які існують у країні без дискримінації за правовим становищем. Україна зараз стає на шляху реформування охорони здоров'я, створюючи систему сімейної медицини, запозичивши досвід європейських країн. Згідно з Порядком надання первинної допомоги взаємодія пацієнта з лікарями різних галузей відбувається через сімейного лікаря, декларацію та зв'язок з яким підтримується за допомогою мобільного телефону (Порядок надання первинної медичної допомоги, 2018). Хоча Кримінально-виконавчий кодекс України передбачає можливість користування мобільними телефонами, проте лише під контролем адміністрації, у спеціально відведених час та місці (ст. 10 Кримінально-виконавчий кодекс України, 2003). Таким чином, позбавлені волі особи не мають змоги вільно спілкуватися зі своїм лікарем, про що також наголошує Омбудсмен у своїй доповіді за 2020 рік.

Європейські пенітенціарні правила можна безсумнівно вважати найсучаснішими у сфері прав засуджених, адже останні зміни були прийняті у липні 2020 року. Суттєві зміни стосуються правил одиночного тримання як заходу суворого режиму або безпеки, адже засудженим тепер гарантується право читати та займатися фізичними вправами, обов'язкове відвідування лікарем таких засуджених, а також неможливість поміщення в одиночну камеру осіб з фізичними чи розумовими вадами (Revised rules and commentary to Recommendation CM/REC (2006)2). Зміни до ЄПП є суттєвими не тільки щодо підходу до тримання в одиночній камері, а й стосовно гендерно-чутливої політики та незалежного моніторингу. Вважаємо, що з метою ознайомлення засуджених зі своїми правами у міжнародних рекомендаціях оновлена редакція Європейських пенітенціарних правил має бути перекладена на українську мову.

За даними Уповноваженого Верховної Ради України, у 2020 році надійшло 800 звернень про порушення прав на охорону здоров'я в місцях несвободи, що удвічі більше ніж у 2019 році. Карантин позначився негативно на діяльність установ виконання покарань, оскільки хворі на туберкульоз засуджені не отримували необхідного профільного лікування та не етапувалися до спеціалізованої лікарні. Також було встановлено невиконання своїх обов'язків сімейними лікарями, які не надавали медичну допомогу засудженим, що стало наслідком неотримання якісного лікування коронавірусної хвороби. Результати моніторингових візитів, проведених у 2020 році, засвідчили, що неналежна організація та недотримання працівниками ДКВС та ЦОЗ ДКВС вимог прийнятих нормативно-правових актів призвели до системних порушень прав утриманих осіб. Зокрема, у сфері охорони здоров'я, в установах виконання покарань не проводився температурний скринінг, не надавалася вторинна медична допомога та було відсутнє необхідне медичне обладнання (Доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини, 2020: 262).

Як зазначено у «Живій» клінічній настанові, помірний та тяжкий перебіг захворювання на COVID-19 характеризуються пневмонією, для лікування якої необхідна вчасна візуалізація грудної клітки (рентгенографія, КТ, УЗД) (Клінічне ведення пацієнтів з COVID-19 «Жива» клінічна настанова, 2021: 21). Етіологія цього захворювання пов'язана з мікрофлорою дихальних шляхів, що найважче переноситься пацієнтами з тяжкими дефектами імунітету (ВІЛ-інфекція, онкологічні захворювання та ін.) (Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах, 2019: 10). Неналежні матеріально-побутові та санітарно-гігієнічні умови, високий рівень інфекційних та хронічних захворювань серед засуджених мають місце в кримінально-виконавчій службі України (Позиція Харківської правозахисної групи щодо звільнення в'язнів як засобу превенції поширенню COVID-19 в пенітенціарних установах, 2020). Отже, наявність обладнання для проведення досліджень внутрішніх органів є необхідного для постановки правильного діагнозу та лікування тяжких респіраторних захворювань не тільки під час пандемії, а й у звичайний час. Утім, за даними моніторингових візитів у 2020 році, у 8 закладах ЦОЗ ДКВС були виявлені несправні рентгенівські апарати (Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України, 2021: 25).

Окрім скарг на якість медичного обслуговування під час пандемії COVID-19, національними моніторами було зафіксовано неналежний рівень обстеження та лікування ув'язнених хворих на ВІД/СНІД; неналежне забезпечення медчастин обладнанням та медикаментами; неукомплектованість посад лікарів; непроведення або формальне проведення медичних оглядів; відсутність організації медичного забезпечення в'язнів під час їхнього етапування (Спеціальна доповідь Уповноваженого ВРУ, 2020: 262).

Порівнюючи доповідь Уповноваженого ВРУ за минулі роки, стан забезпечення охорони здоров'я в місцях позбавлення волі у 2019 році характеризувався відсутністю необхідних ліцензій на здійснення медичної практики, неукомплектованістю вакансій лікарів, недостатністю ліків, зокрема для лікування ВІЛ/СНІД та туберкульозу, недбалим проведенням медичних оглядів, неналежним веденням медичної документації, відсутністю усвідомленої згоди утримуваних осіб на лікування (Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ, 2020: 155). Необхідно звернути увагу на те, що в Доповіді Уповноваженого ВРУ вищезазначений перелік проблем також мав місце та доповнювався невідповідністю ведення медичної документації й приховуванням фактів отримання засудженими тілесних ушкоджень (Доповідь Уповноваженого ВРУ, 2017). Таким чином, за час існування НППМ відбулися позитивні зміни в наближенні діяльності УВП до міжнародних стандартів, втім ключові питання надання медичної допомоги засудженими потребують гармонізації з нормами м'якого права.

Методологія. Сформульована мета статті вимагає використання порівняльно-історичного методу наукових досліджень, щоб виявити низку змін, які було прийнято з метою захисту права засуджених на охорону здоров'я та медичну допомогу. Позитивно зарекомендував себе метод аналізу універсальних та регіональних міжнародно-правових договорів, змін до національного законодавства України, практичної діяльності установ виконання покарань та синтезу отриманих результатів.

Висновки. Підсумовуючи все сказане, зазначимо, що протягом останніх років національне законодавство України щодо охорони здоров'я засуджених зазнало суттєвих змін. Передбачена реформою пенітенціарної системи гармонізація нормативно-правових актів до міжнародних стандартів має втішні результати, про що свідчить зменшення зауважень у доповідях Уповноваженого ВРУ з прав людини. У свою чергу, міжнародні норми розвиваються також, що вимагає більш активних дій від парламентарів для пристосування національного права до міжнародного.

Список використаних джерел:

1. Автухов К.А., Корнієнко Н.О. До питання реформування медичного обслуговування засуджених до позбавлення волі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. Т. 2. С. 53–57
2. Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах: Негоспітальна пневмонія у дорослих осіб: етіологія, патогенез, класифікація, діагностика, антимікробна терапія та профілактика. Київ, 2019. URL : http://www.ifp.kiev.ua/ftp1/metoddoc/Pneumonia_guidelines_2019_%5Brev29%5D.pdf (дата звернення: 26.08.2021).
3. Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі, 1994. URL : https://www.who.int/genomics/public/eu_declaration1994.pdf (дата звернення: 19.08.2021).
4. Європейська соціальна хартія (переглянута). Рада Європи, 1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 21.08.2021).
5. Європейська хартія прав пацієнтів, 2002. URL : <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/files/hartia.pdf> (дата звернення: 22.08.2021).
6. Загальна декларація прав людини. Організація Об'єднаних Націй, 1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 24.08.2021).
7. Клінічне ведення пацієнтів з COVID-19 «Жива» клінічна настанова, 2021. URL : https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/2021_04_kn_covid-19.pdf (дата звернення: 23.08.2021).
8. Краснокутський О.В. Міжнародно-правові механізми забезпечення прав засуджених до позбавлення волі : дис. ... канд. юрид. наук (д-ра філософії). Харків, 2015. 200 с.
9. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Дата оновлення: 31.12.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 25.08.2021).
10. Лисодєд О.В. Закріплення міжнародних та європейських стандартів поведінки із засудженими у кримінально-виконавчому законодавстві України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2015. URL : <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/77407> (дата звернення: 23.08.2021).

11. Львовчкін В.А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі : автореферат дис. к. ю. н. Київ, 2002. 18 с.
12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Організація Об'єднаних Націй, 1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 21.08.2021).
13. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Організація Об'єднаних Націй, 1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 21.08.2021).
14. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. Організація Об'єднаних Націй, 1955. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_212 (дата звернення: 22.08.2021).
15. Основи законодавства про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ. *Голос України*. 1992. № 4.
16. Перелік осіб, віднесених до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз : Постанова Міністерства охорони здоров'я України від 15.05.2014 р. № 327. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0577-14#Text> (дата звернення: 23.08.2021).
17. Позиція Харківської правозахисної групи щодо звільнення в'язнів як засобу превенції поширенню COVID-19 в пенітенціарних установах, 2020. URL : <https://khp.org/1586543664> (дата звернення: 22.08.2021).
18. Порядок надання первинної медичної допомоги : Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 504 від 27.03.2018. URL : <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/moz-zatverdiv-porjadok-nadannja-pervinnoi-medichnoi-dopomogi> (дата звернення: 25.08.2021).
19. Принципи медичної етики. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 37/194, 1982. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_285#Text (дата звернення: 22.08.2021).
20. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2021).
21. Про утворення державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 192. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text (дата звернення: 23.08.2021).
22. Рішення Європейського суду з прав людини від 16.10.2000 № 30210/96. URL : <https://www.refworld.org.ru/pdfid/555ef6c54.pdf> (дата звернення: 12.08.2021).
23. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Моніторинг місць несвободи в Україні: стан реалізації національного превентивного механізму за 2016 рік, 2017. URL : https://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/spec_dopov_npm_2016_n.pdf (дата звернення: 22.08.2021).
24. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Стан додержання прав і свобод людини в місцях несвободи у період дії надзвичайної ситуації, пов'язаної з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. 2021. URL : <https://www.ombudsman.gov.ua/files/2021/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%202020%20Covid-19.pdf> (дата звернення: 22.08.2021).
25. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, 2020. URL : https://www.ombudsman.gov.ua/files/2021/zvit_2020_rik_.pdf (дата звернення: 22.08.2021).
26. Revised rules and commentary to Recommendation CM/REC (2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules, 2018. URL : <https://rm.coe.int/pc-cp-2018-15-e-rev-3-epr-2006-with-changes-and-commentary-08-10-18/16808e4ac1> (Last accessed: 21.08.2021).
27. The Ljubljana Charter on Reforming Health Care, 1996. DOI: <https://doi.org/10.1136/bmj.312.7047.1664> (Last accessed: 21.08.2021).

References:

1. Avtukhov K.A., Korniienko N.O. Do pytannia reformuvannia medychnoho obsluhovuvannia zasudzhenykh do pozbavlennia voli [On the issue of reforming the medical care of convicts]. *Aktualni problemy vitchyznianoї yurysprudentsii*. 2018. Vyp. 2. P. 53–57 [in Ukrainian].
2. Adaptovana klinichna nastanova, zasnovana na dokazakh: Nehospitalna pnevmoniiia u doroslykh osib: etiolohiia, patohenez, klasyfikatsiia, diahnozyka, antymikrobnna terapiia ta profilaktyka [Adapted evidence-based clinical guideline: Nosocomial pneumonia in adults: etiology, pathogenesis, classification, diagnosis, antimicrobial therapy and prevention]. Kyiv. 2019. URL: http://www.ifp.kiev.ua/ftp1/metoddoc/Pneumonia_guidelines_2019_%5Brev29%5D.pdf (Last accessed: 26.08.2021) [in Ukrainian].
3. Deklaratsiia pro polityku v haluzi zabezpechennia prav patsientiv v Yevropi [Declaration on Patient Rights Policy in Europe], 1994. URL: https://www.who.int/genomics/public/eu_declaration1994.pdf (Last accessed: 19.08.2021) [in Ukrainian].
4. Yevropeiska sotsialna khartiia (perehliana) [European Social Charter (revised)], EU, 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (Last accessed: 21.08.2021) [in Ukrainian].
5. Yevropeiska khartiia prav patsientiv [European Charter of Patients' Rights], 2002. URL: <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/files/hartia.pdf> (Last accessed: 22.08.2021) [in Ukrainian].
6. Zahalna deklaratsiia prav liudyny [Universal Declaration of Human Rights], UN, 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Last accessed: 24.08.2021) [in Ukrainian].
7. Klinichne vedennia patsientiv z COVID-19 «Zhyva» klinichna nastanova [Clinical management of patients with COVID-19 "Live" clinical guideline], 2021. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/2021_04_kn_covid-19.pdf (Last accessed: 23.08.2021) [in Ukrainian].

8. Krasnokutskyi O. V. Mizhnarodno-pravovi mekhanizmy zabezpechennia prav zasudzhenykh do pozbavlennia voli [International legal mechanisms for ensuring the rights of persons sentenced to imprisonment]. Kharkiv, 2015. 200 p. [in Ukrainian].
9. Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy [Criminal Enforcement Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy, 11.07.2003. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (Last accessed: 25.08.2021) [in Ukrainian].
10. Lysodied O.V. Zakriplennia mizhnarodnykh ta yevropeiskykh standartiv povodzhennia iz zasudzhenykh u kryminalno-vykonavchomu zakonodavstvi Ukrainy [Consolidation of international and European standards of treatment of convicts in the criminal executive legislation of Ukraine]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu*. 2015. URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/77407> (Last accessed: 23.08.2021) [in Ukrainian].
11. Lovochkin V. A. Normatyvno-pravovi ta orhanizatsiini zasady zabezpechennia realizatsii v Ukraini mizhnarodnykh standartiv z prav i svobod zasudzhenykh do pozbavlennia voli [Normative-legal and organizational bases of maintenance of realization in Ukraine of the international standards on the rights and freedoms of convicts to imprisonment], 2002. 18 p. [in Ukrainian].
12. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava [International Covenant on Civil and Political Rights] UN, 1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (Last accessed: 21.08.2021) [in Ukrainian].
13. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights], 1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (Last accessed: 21.08.2021) [in Ukrainian].
14. Minimalni standartni pravyla povodzhennia z v'iazniamy [Minimum standard rules for the treatment of prisoners] UN, 1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_212 (Last accessed: 22.08.2021) [in Ukrainian].
15. Osnovy zakonodavstva pro okhoronu zdorov'ia [Fundamentals of legislation on health care]: Zakon Ukrainy, 1992 № 2801-XII № 4 [in Ukrainian].
16. Perelik osib, vidnesenykh do hrup pidvyshchenoho ryzyku zakhvoriuvannia na tuberkuloz [The list of persons referred to the groups at increased risk of tuberculosis]: Postanova Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy, 2014 № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0577-14#Text> (Last accessed: 23.08.2021) [in Ukrainian].
17. Pozytyiia Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy shchodo zvilnennia v'iazniv yak zasobu preventsii poshyrenniu COVID-19 v penitentsiarnykh ustanovakh [Position of the Kharkiv Human Rights Group on the release of prisoners as a means of preventing the spread of COVID-19 in penitentiary institutions], 2020. URL: <https://khpg.org/1586543664> (Last accessed: 22.08.2021) [in Ukrainian].
18. Poriadok nadannia pervynnoi medychnoi dopomohy [Procedure for providing primary medical care]: Nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy № 504, 2018. URL: <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/moz-zatverdiv-porjadok-nadannja-pervynnoi-medichnoi-dopomogi> (Last accessed: 25.08.2021) [in Ukrainian].
19. Pryntsypy medychnoi etyky. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON [Principles of medical ethics. UN General Assembly Resolution] № 37/194, 1982. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_285#Text (Last accessed: 22.08.2021) [in Ukrainian].
20. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia (rozvytku) penitentsiarnoi systemy Ukrainy: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy [On approval of the Concept of reforming (development) of the penitentiary system of Ukraine], 2017 № 654-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text> (Last accessed: 20.08.2021) [in Ukrainian].
21. Pro utvorennia derzhavnoi ustanovy «Tsentri okhorony zdorov'ia Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy». Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy [On the establishment of the state institution «Health Center of the State Penitentiary Service of Ukraine»], 2017. № 684-p. № 192. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text (Last accessed: 23.08.2021) [in Ukrainian].
22. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Judgment of the European Court of Human Rights], 2000 № 30210/96. URL: <https://www.refworld.org.ru/pdfid/555ef6c54.pdf> (Last accessed: 12.08.2021) [in Ukrainian].
23. Spetsialna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny. Monitorynh mistv nesvobody v Ukraini: stan realizatsii natsionalnoho preventyvnoho mekhanizmu za 2016 rik [Special report of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine. Monitoring of places of detention in Ukraine: the state of implementation of the national preventive mechanism for 2016], 2017. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/spec_dopov_npm_2016_n.pdf (Last accessed: 22.08.2021) [in Ukrainian].
24. Spetsialna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny. Stan doderzhannia prav i svobod liudyny v mistsiakh nesvobody u period dii nadzvychainoi sytuatsii, pov'iazanoi z poshyrenniem hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2 [Special report of the Verkhovna Rada of Ukraine Commissioner for Human Rights. The state of observance of human rights and freedoms in places of detention during the emergency situation associated with the spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by the coronavirus SARS-CoV-2], 2021. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/files/2021/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%202020%20Covid-19.pdf> (Last accessed: 22.08.2021) [in Ukrainian].
25. Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady z prav liudyny Pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini [Annual report of the Verkhovna Rada Commissioner for Human Rights on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine], 2020. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/files/2021/zvit_2020_rik_.pdf (Last accessed: 22.08.2021) [in Ukrainian].
26. Revised rules and commentary to Recommendation CM/REC (2006) 2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules, 2018. URL: <https://rm.coe.int/pc-cp-2018-15-e-rev-3-epr-2006-with-changes-and-commentary-08-10-18/16808e4ac1> (Last accessed: 21.08.2021) [in English].
27. The Ljubljana Charter on Reforming Health Care, 1996. DOI: <https://doi.org/10.1136/bmj.312.7047.1664> (Last accessed: 21.08.2021) [in English].